

Коваленко Микола Вікторович, аспірант кафедри філософії,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна
e-mail: 3355400693@gmail.gov.ua
ORCID ID: 0009-0005-1000-2530

РОЛЬ САМОПІЗНАННЯ В ДУХОВНОМУ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ЮРИСТА

Проаналізовано структуру та характерні риси самопізнання в контексті духовного розвитку сучасного юриста. Розкрито змістовне наповнення таких складників самопізнання, як самоспостереження, рефлексія, самоаналіз, самооцінка. Стверджується, що самопізнання є підґрунтям для самоконструювання та саморегулювання особистісних і професійних якостей правника. Зазначено, що самопізнання ґрунтується на відповідній ціннісній системі, яка набута юристом під впливом особливостей виховання й навчання, ментальних і культурних характеристик соціуму.

Ключові слова: самопізнання, юридична діяльність, самоаналіз, духовні цінності юриста, саморозвиток, самоконструювання, саморегулювання.

Постановка проблеми. Юридична діяльність є багатогранною та поліаспектною. Вона потребує від сучасного правника не тільки глибоких професійних знань, але й високого рівня духовного розвитку. Діяльність юриста має значний соціальний вплив – від його рішень, принципової позиції, особистих моральних цінностей залежить доля конкретних людей. У зв'язку з цим сучасний юрист має вдосконалювати не тільки фахові компетентності, але й дбати про підвищення рівня власного духовного розвитку, зокрема шляхом самопізнання. Технології та засоби самопізнання дозволяють людині чітко усвідомити свої потреби й інтереси, визначити вектори особистісного зростання і, як наслідок, скоригувати професійну та соціальну поведінку. Юрист, який у своїй професійній діяльності здатен творчо використовувати результати духовного самопізнання, може краще зрозуміти потреби та мотивацію клієнтів, запропонувати оптимальне вирішення його проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема самопізнання простежується у філософських та наукових текстах, починаючи зі стародавніх часів. У нашому дослідженні, ми спирались лише на сучасну літературу,

у зв'язку з неможливістю охопити в рамках статті достатньо широку джерельну базу щодо самопізнання. Зокрема, Л. Терлецька [1], В. Лисун [2], Ю. Гундertaйло, В. Климчук, О. Кляпець [3] та інші розкривають сутність само-спостереження як елемента самопізнання. Рефлексію у структурі самопізнання, її значення та особливості представлено в роботах З. Ковальчук [4], Т. Палько [5], Я. Чаплак, Г. Чуйко [6]. У наукових працях Л. Подкоритової, А. Брезденюк [7], І. Шамрай [8] надано комплексне розуміння та розкрито функції самоаналізу як складника самопізнання. О. Бойко та Г. Горун [9], С. Дмитрієва та Т. Гуменюк [10], Л. Папітченко [11] досліджують смислове навантаження феномену самооцінки під час самопізнання.

Окрему групу наукових досліджень присвячено з'ясуванню взаємовпливу та співвідношенню самопізнання, саморозвитку, самоконструювання та становлення самосвідомості особистості загалом і сучасного юриста зокрема (В. Лозовой та О. Єрахторіна [12], С. Гладкий [13], Т. Титаренко [14], С. Кононенко [15]).

Формулювання мети. Дослідити особливості самопізнання в духовному розвитку сучасного юриста.

Виклад основного матеріалу. Духовне становлення людини будь-якої професії неможливе без самопізнання, оскільки саме через його механізми формуються підвалини для самовдосконалення та саморозвитку. Юридична діяльність за своєю природою спрямована на людину та її пізнання, що створює об'єктивні передумови необхідності самопізнання сучасним правником. Реалізуючи сократівське гасло: «Пізнай самого себе», – юрист більш глибоко починає усвідомлювати людську сутність, психологічні та ціннісні особливості поведінкових моделей у сучасному суспільстві, причини розповсюдження девіантної поведінки та деформацій правосвідомості й правової культури серед різних верств населення тощо.

Як доречно зауважує Л. Терлецька, процес самопізнання включає в себе самоспостереження, рефлексію, самоаналіз та самооцінку. Зокрема, самоспостереження – це фіксація та аналіз власних дій, вчинків, думок, почуттів. Самоспостереження є важливим складником контролю людини за особистою поведінкою та діяльністю. «При дослідженні деяких особливостей перебігу переживань спеціально організоване спостереження може виступати як цінний науково-дослідницький метод (так званий інтроспективний метод)» [1, с. 152].

Здійснюючи самоспостереження, юрист на практиці реалізує метод інтроспекції. «Основою аналітичної інтроспекції (розроблено в школі Е. Тітченера) є спроби людини виділити та ідентифікувати образи, психічні стани, почуття, констатувати емоції, не надаючи відчуттям якісної характеристики.

Систематична інтроспекція (Вюрцбурзька школа) передбачає спостереження за основними етапами й механізмами усвідомлення і розуміння когнітивних процесів та світосприйняття з подальшою систематизацією отриманої інформації, відтворюючи у ретроспективному звіті» [2, с. 185]. Людина за власним бажанням, здійснюючи самопізнання, може спостерігати за своїм внутрішнім світом та фіксувати результати цих спостережень (наприклад у щоденнику) для подальшого аналізу.

Наступним елементом самопізнання в духовному розвитку сучасного юриста є рефлексія – процес переосмислення власних думок, вчинків, ціннісних орієнтирів. З. Ковальчук підкреслює, що «філософи, трактуючи поняття індивіда, пов'язують його рефлексію з роздумами про самого себе; самоспостереженням; аналізом власних дій, думок, емоцій; зверненням свідомості на себе, усвідомленням свого внутрішнього стану. Породження нового знання у свідомості індивіда – це завжди рефлексія» [4, с. 178]. Рефлексуючи з приводу власних думок, подій, вчинків юрист формує нове власне знання, усвідомлює емоційний фон соціальних та особистих подій, переглядає основи професійної діяльності й соціальної поведінки.

Для розуміння ролі самопізнання в духовному розвитку юриста варто визначити всю поліфонію підходів до феномену рефлексії. На думку Т. Палько, щодо тлумачення рефлексії можна виокремити такі підходи: «індивідуально-творчий, соціокультурний, системний, акмеологічний, особистісний, діяльнісний та ін. Так, акмеологічний підхід до розуміння рефлексії дозволяє визначити шляхи та напрямки особистісного та професійного розвитку людини, враховуючи їх можливі умови та передбачаючи її рішення; згідно з системним підходом, рефлексія – це складна динамічна цілісна система, здатна до самоорганізації; в особистісному – рефлексія виражається через здатність особистості до самопізнання, самоаналізу та саморозуміння з метою саморозвитку та самовдосконалення, до переосмислення свого життєвого шляху» [5, с. 199–201].

Процес рефлексії як елемент духовного самопізнання не відбувається одномоментно, а розгортається за відповідними стадіями. Я. Чаплак та Г. Чуйко виокремлюють низку послідовних етапів рефлексування:

1) усвідомлення об'єкта рефлексії та його характеристик (рефлексувати перманентно щодо всього довколишнього неможливо). Рефлексія передбачає, що людина виокремлює відповідний сегмент дійсності, який сприймається та моделюється в даний момент часу;

2) концентрація на об'єкті рефлексії у статичності – необхідно «призупинити» динаміку об'єкта рефлексії, оскільки в іншому випадку рефлексування стане «нескінченним» і не матиме конкретних результатів;

3) смислова та вольова зосередженість на об'єкті рефлексії для подальшого його дослідження, перевірки змістовних аспектів, можливих векторів змін;

4) «безпосередній процес рефлексування як аналіз, осмислення, обмірковування, розуміння й усвідомлення особливостей об'єкта рефлексії зі створенням у результаті рефлексивного уявлення про нього, передбачення можливих напрямків його зміни та його впливу на людину;

5) поява цілісного, системного відрефлексованого уявлення про об'єкт рефлексії, розуміння його наслідків для життєдіяльності та подальших перспектив людини; долучення його до сфери усвідомленого та життя людини в цілому. Зазначимо, що мова йде про дію рефлексії, рефлексування як процес, як обмірковування змісту та складових мислення людини, осмислення її переживань і дій (у тому числі їх причин і наслідків)» [6, с. 42–43].

Суголосним із рефлексією елементом самопізнання є самоаналіз. На нашу думку, самоаналіз є більш широким за змістом поняттям порівняно з рефлексією й передбачає здатність індивіда до усвідомлення й переоцінки власних інтересів, цінностей, потреб, рис характеру, врешті-решт способу життя тощо.

Л. Подкоритова, А. Брезденюк, спираючись на наукові праці низки вчених, наголошують на тому, що «можна відзначити близькість змістів рефлексії і самоаналізу. Водночас варто звернути увагу, що грецьке слово «analysis» перекладається на українську як «розчленування, розкладання». Відтак самоаналіз у психологічному контексті можна розуміти як розкладання особою своєї особистості на певні складові і їх вивчення (за Г. Баллом ми розглядаємо особистість як специфічну системну якість особи)» [7, с. 115].

Таким чином, самоаналіз як елемент самопізнання юриста передбачає його здатність виокремлювати й осмислювати окремі складники, події, поведінкові реакції у своїй професійній діяльності.

У світогляді юриста необхідність самоаналізу та його якісні характеристики змінюються під впливом низки чинників: вікові зміни, рівень освіти, тенденції в соціальному середовищі, потреби у професійній діяльності тощо.

Для розуміння важливості самоаналізу під час професійної діяльності юриста, ми вважаємо за можливе екстраполювати ідеї І. Шамрай щодо педагогічної сфери у правничу площину. Підтримуємо ідею цього фахівця про те, що потреба у формуванні здатності до самоаналізу виникає й актуалізується під час професійного становлення та розвитку, коли апробовані раніше методи не дають змогу якісно виконувати професійні завдання, коли юрист стикається з нестандартною ситуацією. «У таких випадках аналіз нестандартної ситуації супроводжується виникненням ускладнень, що обумовлюють необхідність осмислення проблеми, визначення нових підходів до її вирішення. В такий спосіб проектується наступні етапи професійного саморозвитку» [8, с. 74].

Безсумнівно, самоаналіз у професійній діяльності юриста стає дієвим методом інтелектуального й духовного розвитку – сприяє засвоєнню нових знань, дозволяє адекватно оцінювати і коригувати власну діяльність, посилювати орієнтацію на актуальні професійні тренди; виявляти та працювати над своїми сильними і слабкими сторонами, формувати шляхи подальшої самоосвіти та саморозвитку.

Спираючись на рефлексивні практики та самоаналіз, утворюється наступний елемент самопізнання юриста, а саме самооцінка. З точки зору О. Бойко та Г. Горун, «самооцінка – це процес оцінювання своїх вчинків, здібностей, талантів, промахів, недоліків, можливостей, розуміння своєї особистої індивідуальності, неповторності й унікальності» [9, с. 29].

Самооцінка юриста формується протягом всіх етапів його соціалізації та життєдіяльності в соціумі, під час реалізації професійних завдань і може змінюватись відповідно до суспільних трансформацій й особливостей власного духовного розвитку. Самооцінка ґрунтується на відповідній ціннісній системі, яка набута людиною під впливом низки чинників: особливості виховання та навчання; ментальні й культурні характеристики соціуму, у якому самореалізується юрист; вплив професійного середовища та ін.

Природно, що під час професійного і духовного становлення, задіюючи механізми самопізнання, юрист прагне підняти самооцінку – почувати себе більш впевнено з емоційно-психологічної та професійної точок зору.

Як доводять С. Дмитрієва та Т. Гуменюк, самопізнання та відповідно самооцінка зумовлені однією з базових потреб індивіда – потребою в самоствердженні, що проявляється в її ставленні до власних дійсних досягнень у співвідношенні з тим, на що людина претендує, які завдання для себе визначила. У наявній професійній діяльності людина, як правило, прагне до таких результатів, які співвідносяться з її самооцінкою, дозволяють її зміцнити й нормалізувати. Суттєві трансформації в самооцінці людини проявляються тоді, коли досягнення корелюються з наявними усвідомленими здібностями. Загалом «функції самооцінки полягають у тому, що вона виступає внутрішньою умовою регуляції поведінки і діяльності людини. Завдяки включенню самооцінки в структуру мотивації діяльності особистість постійно співвідносить свої можливості, психічні ресурси з цілями і засобами діяльності. Відповідно до звичного цілісного сприйняття людини про єдність її почуттів, розуму і волі прояви самооцінки можуть бути представлені емоційними, пізнавальними і вольовими формами» [10, с. 35–36].

Отже, самоспостереження, рефлексія, самоаналіз та самооцінка становлять каркас самопізнання в духовному розвитку сучасного юриста.

Самопізнання в усіх його формах є необхідним складником духовного та професійного саморозвитку людини, у тому числі й сучасного юриста. Варто підтримати ідею В. Лозового та О. Єрахторіної про те, що у процесі будь-якої діяльності людини запускаються механізми різнорівневого самоусвідомлення. Особистість може визначити власну готовність або неготовність до сприйняття відповідної ситуації, зрозуміти власні можливості діяти відповідно до реальних обставин. У підсумку це має призвести до актуалізації духовно-ціннісного самовизначення, коли людина адекватно оцінює ступінь морально-вольової готовності до дії та разом із тим усвідомлює наявні соціальні обмеження щодо власних планів. Для утворення буттєвого простору саморозвитку суб'єкт має подолати конфлікт між наявними умовами та необхідними завданнями, що стає рушійною силою для самовдосконалення й утворює енергію для самореалізації й подолання наявних викликів дійсності. Отже, «протягом часу рівень психосоціальної зрілості людини підвищується, вона глибше поринає в процес саморозвитку, бо змушена постійно, якщо не хоче опинитися на узбіччі життя, докладати все нових і нових зусиль саморозвитку, щоб отримати бажаний результат. Саморозвиток особистості може виявлятися у двох видах: у неусвідомлених формах (наслідування, адаптація, гра тощо), коли індивід не має мети змінити себе власними зусиллями, і у вищих усвідомлених – таких, як самовиховання, самотворення, самоперевиховання, самовдосконалення, в основі яких – цілеспрямована діяльність особливого плану» [12, с. 86].

Усвідомлений саморозвиток соціального суб'єкта, сучасного юриста зокрема, є наслідком його самопізнання, складної духовної роботи, яка здійснюється щоденно. Відповідно, ступінь інтенсивності самопізнання може бути різною залежно від потреб та інтересів правника як особистості й професіонала.

На наше переконання, самопізнання юриста у процесі духовного розвитку сприяє здійсненню соціально-професійного та особистісно-буттєвого самоконструювання, яке розглядається як здатність майбутнього й діючого правника визначати мету та завдання своєї діяльності, напрацьовувати методи їх досягнення, а також усвідомлювати ризики, пріоритети та інтереси під час прийняття рішень у професійній сфері.

Як зазначає С. Гладкий, самоконструювання, що базується на вищих зразках гносеологічної активності, має всі шанси стати концептуальним та психолого-практичним підґрунтям професійного розвитку та особистісного зростання. При цьому вищезначений автор акцентує увагу на елітарному характері юридичної діяльності – суспільне призначення юриста полягає не в утворенні матеріальних цінностей відповідного характеру, а в реалізації

низки соціально важливих ідей, а саме прав людини, справедливості, соціальної безпеки, рівності, свободи, гуманізму, верховенства права. Основи самоконструювання юриста закладаються в вищому навчальному закладі. С. Гладкий підкреслює, що «пізнання здобувачем вищої юридичної освіти ідеї права в освітньому процесі і одночасне перманентне творення картини правової реальності у строкатому вирі соціальних взаємодій індивіда є лише першим кроком на шляху реалізації персонотворчого потенціалу методології самоконструювання. Наступний крок – саморефлексія, пізнання власної Я-концепції, стійке введення в картину реальності себе як об'єкта пізнання, формування на цій основі нової якості власної суб'єктності в соціальному бутті» [13, с. 24].

Здійснюючи самопізнання, юрист не тільки констатує наявні показники власного духовного розвитку, а й в ідеалі визначає перспективні напрямки можливих змін свого психоемоційного та інтелектуального станів – набуття нових знань, корекція емоційних реакцій, оптимізація комунікаційних каналів, переосмислення мотиваційних чинників тощо.

Всебічне самопізнання, яке бажано здійснювати сучасному правнику, об'єктивно сприяє посиленню механізмів саморегуляції його особистісного зростання. С. Кононенко констатує, що саморегуляція актуалізує приховані можливості юриста, сприяє прояву його творчого потенціалу. Використання саморегуляційних методів передбачає активізацію вольової компоненти і є складником формування світогляду справжнього фахівця. Комплексний розвиток саморегуляційного елемента у світосприйнятті сучасного юриста проявляється в диференціації й адекватному розумінні різноманітних інтелектуально-емоційних, поведінково-психологічних реакцій, вчинків, намірів, комунікаційно-вербальних проявів, що в підсумку формує підґрунтя для зрілого стану його самосвідомості. «Функціональні компоненти професійної самосвідомості реалізуються у певних планах. В об'єктивному плані їх показником виступає професійна майстерність, у суб'єктивному – «Я-концепція». На професійну самосвідомість юриста впливають зовнішні і внутрішні (самоактуалізація, самопізнання, саморегуляція, саморозуміння) умови, у результаті чого змінюється «Я-концепція». Зміна «Я-концепції» впливає на професійний розвиток самосвідомості фахівця» [15, с. 75].

Цілком очевидно, що самопізнання сприяє становленню професійної самосвідомості юриста, детермінує його особистісне зростання в духовному та інтелектуальному вимірах.

Висновки. Самопізнання в духовному розвитку сучасного юриста представлено на декількох рівнях: емоційно-психологічному, інтелектуально-професійному, соціально-комунікативному. Самопізнання особистості має складну структуру й передбачає поєднання наступних взаємозумовлених компонентів – самостереження, рефлексія, самоаналіз, самооцінка. Самопізнання

як духовний процес розвитку професійних і ціннісних характеристик сучасного правника є основою для самоконструювання й саморегуляції особистісних параметрів його всебічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Терлецька Л. Г. Процес самопізнання, його структура і роль у становленні особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 14. С. 152–158. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=apspp_2012_14_22 (дата звернення: 14.02.2026).
2. Лисун В. І. Інтроекція як метод вивчення психоемоційних станів особистості: теоретичний концепт. *Габітус*. 2022. Вип. 36. С. 184–188. doi: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.36.30> (дата звернення: 14.02.2026).
3. Гундертайло Ю. Д., Климчук В. О., Кляпець О. Я. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі : монографія / ред. Т. М. Титаренко. Київ : Міленіум, 2016. 320 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705047/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%94%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE-2015.pdf> (дата звернення: 15.02.2026).
4. Ковальчук З. Я. Особистісна рефлексія в умовах постійних соціальних змін. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 4 (14). С. 177–183. doi: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2021-4-177-18>.
5. Палько Т. В. Трансформація поняття «рефлексія» у психологічних дослідженнях. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. Вип. 2. С. 198–204. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=apspp_2014_2_32 (дата звернення: 15.02.2026).
6. Чаплак Я. В., Чуйко Г. В. Рефлексія як метакогнітивний феномен психології. *Психологічний часопис*. 2021. Т. 7, вип. 9 (53). С. 35–47. doi: <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.9>.
7. Подкоритова Л. О., Брезденюк А. О. Самоаналіз як рефлексивний механізм професійного розвитку фахівців соціономічної сфери: термінологічний аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Вип. 5 (1). С. 114–118. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=nvkhp_2017_5\(1\)_23](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=nvkhp_2017_5(1)_23) (дата звернення: 16.02.2026).

8. Шамрай І. Ю. Самоаналіз як педагогічна проблема. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2011. Вип. 9. С. 73–77. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znppo_2011_9_14 (дата звернення: 17.02.2026).
9. Бойко О. Т., Горун Г. Р. Самооцінка як важливий критерій становлення особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 2 (72). С. 29–34. doi: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-29-34>.
10. Дмитрієва С. М., Гуменюк Т. С. Розвиток самооцінки та рівня домагань старшокласників як умова підвищення їх конкурентоздатності. *Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи* : матеріали наук.-практ. конф. Житомир, 2015. С. 35–37. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/19645/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%A1.%D0%9C.%2C%20%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%A2.%D0%A1.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).
11. Папітченко Л. Теоретичний аналіз проблеми значущості самооцінки в структурі гідності особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. Вип. 12 (57). С. 79–89. doi: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12\(57\).07](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12(57).07).
12. Лозовой В. О., Єрахторіна О. М. Самовиховання, самовдосконалення особистості як засоби становлення й розгортання індивідуальності. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2019. № 3 (42). С. 81–95. doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.42.170344>.
13. Гладкий С. О. Самоконструювання як модель формування і розвитку професійної культури юриста. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2023. Т. 1, № 75. С. 21–26. doi: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.3>.
14. Титаренко Т. М. Особистісне самоконструювання: пульсації хаосу і порядку. *Наукові студії із соціальної та політичної психології* : зб. ст. / НАПН України. Ін-т соц. та політ. психол. Київ : Міленіум. 2012. Вип. 31 (34). С. 3–11. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706438/1/%D0%A2%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A2.%D0%9C.-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.%20%D0%9F%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%81%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%85%D0%B0%D0%BE%D1%81%D1%83%20%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BA%D1%83>. pdf (дата звернення: 19.02.2026).

15. Кононенко С. Структурно-функціональні компоненти процесу розвитку професійної самосвідомості фахівців юридичного профілю. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2021. Вип. 11. С. 72–79. doi: <https://doi.org/10.30970/PS.2021.11.10>.

REFERENCES

1. Terletska, L. H. (2012). Protsees samopiznannia, yoho struktura i rol u stanovlenni osobystosti. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky – Current Issues in Sociology, Psychology, and Pedagogy, issue 14, 152–158*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apspp_2012_14_22 [in Ukrainian].
2. Lysun, V. I. (2022). Introspektsiia yak metod vyvchennia psykhoemotsiinykh staniv osobystosti: teoretychnyi kontsept. *Habitus – Habit issue 36, 184–188*. doi: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.36.30> [in Ukrainian].
3. Hundertailo, Yu. D., Klymchuk, V. O., Kliapets, O. Ya. (2012). Psykholohiia zhyttietvorennia osobystosti v suchasnomu sviti: monohrafiia / red. T. M. Tytarenko. Kyiv: Milenium. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705047/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%94%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE-2015.pdf> [in Ukrainian].
4. Kovalchuk, Z. Ya. (2021). Osobystisna refleksiiia v umovakh postiinykh sotsialnykh zmin. *Sotsialno-pravovi studii – Social and legal studios, issue 4 (14), 177–183*. doi: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2021-4-177-18> [in Ukrainian].
5. Palko, T. V. (2014). Transformatsiia poniattia “refleksiiia” u psykholohichnykh doslidzhenniakh. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky – Current Issues in Sociology, Psychology, and Pedagogy, issue 2, 198–204*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apspp_2014_2_32 [in Ukrainian].
6. Chaplak, Ya. V., Chuiko, H. V. (2021). Refleksiiia yak metakohnityvnyi fenomen psykholohii. *Psykholohichniy chasopys – Psychological journal, Vol. 7, issue 9(53), 35–47*. doi: <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.9> [in Ukrainian].
7. Podkorytova, L. O., Brezdeniuk, A. O. (2017). Samoanaliz yak refleksyvnyi mekhanizm profesiinoho rozvytku fakhivtsiv sotsionomichnoi sfery: terminolohichniy analiz. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii : Psykholohichni nauky. – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences, issue 5(1), 114–118*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.

exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nvkhp_2017_5(1)_23 [in Ukrainian].

8. Shamrai, I. Yu. (2011). Samoanaliz yak pedahohichna problema. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Teacher Education: Theory and Practice, issue 9*, 73–77. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znppo_2011_9_14 [in Ukrainian].
9. Boiko, O. T., Horun, H. R. (2023). Samoosinka yak vazhlyvyi kryterii stanovlennia osobystosti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of National Defense University of Ukraine, 2(72)*, 29–34. doi: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-29-34> [in Ukrainian].
10. Dmytriieva, S. M., Humeniuk, T. S. (2015). Rozvytok samoosinky ta rivnia domahan starshoklasnykiv yak umova pidvyshchennia yikh konkurentozdatnosti. *Konkurentospromozhnist v umovakh hlobalizatsii: realii, problemy ta perspektyvy: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Zhytomyr*, 35–37. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/19645/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%A1.%D0%9C.%2C%20%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%A2.%D0%A1.pdf> [in Ukrainian].
11. Papitchenko, L. (2020). Teoretychnyi analiz problemy znachushchosti samoosinky v strukturi hidnosti osobystosti. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 12. Psykholohichni nauky – Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 12: Psychological Sciences, issue 12(57)*, 79–89. doi: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12\(57\).07](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12(57).07) [in Ukrainian].
12. Lozovoi, V. O., Yerakhtorina, O. M. (2019). Samovykhovannia, samovdoskonalennia osobystosti yak zasoby stanovlennia y rozghortannia individualnosti. *Visnyk NLU imeni Yaroslava Mudroho. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology, 3(42)*, 81–95. doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.42.170344> [in Ukrainian].
13. Hladkyi, S. O. (2023). Samokonstruiuvannia yak model formuvannia i rozvytku profesiinoi kultury yurysta. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii PRAVO – Uzhhorod National University Herald. Series: Law, Vol. 1*, 75, 21–26. doi: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.3> [in Ukrainian].
14. Tytarenko, T. M. (2012). Osobystisne samokonstruiuvannia: pulsatsii khaosu i poriadku. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii: zbirnyk statei. NAPN Ukrainy. In-t sots. ta polit. Psykhol – Scientific study of social and political psychology: collection of articles. NAPS of Ukraine, issue 31(34)*, 3–11. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706438/1/%D0%A2%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20>

%D0%A2.%D0%9C.-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.%20%D0%9F%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%81%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%85%D0%B0%D0%BE%D1%81%D1%83%20%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BA%D1%83. pdf [in Ukrainian].

15. Kononenko, S. (2021). Strukturno-funktsionalni komponenty protsesu rozvytku profesiinoi samosvidomosti fakhivtsiv yurydychnoho profilu. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia psykholohichni nauky – Visnyk of the Lviv University. Series Psychological sciences, issue 11, 72–79.* doi: <https://doi.org/10.30970/PS.2021.11.10> [in Ukrainian].

Kovalenko Mykola Viktorovich, graduate student of the Department of Philosophy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

THE ROLE OF SELF-KNOWLEDGE IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF THE MODERN LAWYER

The structure and characteristic features of self-knowledge in the context of the spiritual development of the modern lawyer are analyzed. The substantive content of such components of self-knowledge as self-observation, reflection, self-analysis, and self-assessment is outlined. It is argued that self-knowledge constitutes the foundation for self-construction and self-regulation of a lawyer's personal and professional qualities. It is noted that self-knowledge is grounded in a relevant value system acquired by the lawyer under the influence of the specifics of upbringing and education, as well as the mental and cultural characteristics of society.

Keywords: *self-knowledge, legal activity, self-analysis, lawyer's spiritual values, self-development, self-construction, self-regulation.*

Статтю подано / Submitted: 15.01.2026

Доопрацьовано / Revised: 05.02.2026

Схвалено до друку / Accepted: 17.03.2026

Опубліковано / Published: 06.05.2026

